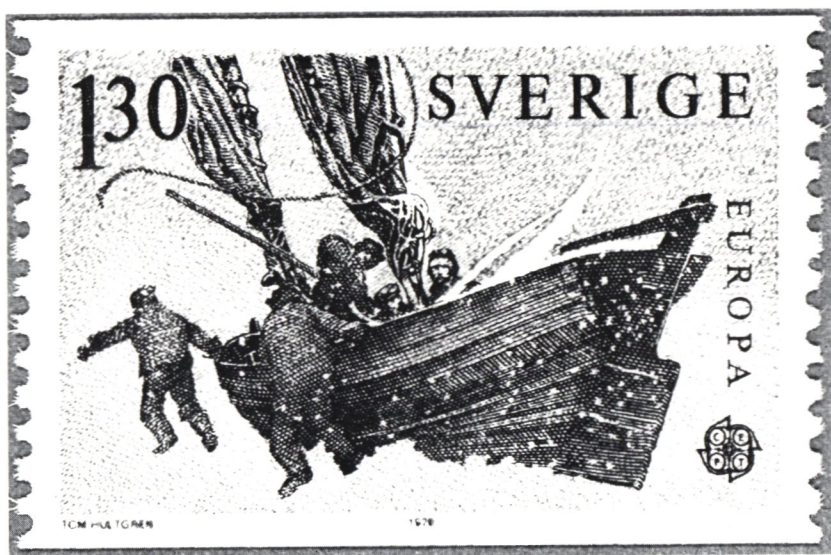

FÖRORDNING 1636 OM POSTBÅDHEN

Av Gösta Elftman

– Du anar ej
min son
med hur ringa vishet världen styrs
Så sade Axel Oxenstierna
den störste statsman vi i Sverige ägt
och gjorde klart
på 1600-talet
vad som tämmeligen allmänt gäller
än i dag

Inbegrep han då sin egen gärning?
Gustaf Adolf gjorde icke så
Beviset är ett brev från Tynnelsö
september 1612:

– Så är vår nådiga vilja
att i Eder med det allra första
hit till oss förfogen
Alltid var han efterlängtd
även när han kylde majestäters hetta
Senare
som förmyndare för Christina
var det han som i det långa kriget
lotsade en tung otymplig skuta
mellan och förbi
vreda viljors blindskär
Han som levde under sex monarkers styrande
gick sjuttiårig bort strax efter det att
Gustaf Adolfs dotter svek
och for till Rom

Axel Oxenstierna hade också hunnit bli
en Sveriges postverks fader
hade
redan 1636
ägt visheten
att låta just Christina
ännu då
Sveriges Götes Wendes Drottning
Storfurstinna över Finland
Hertiginna uti Estland och Karelen
Fröken till Ingermanland
att låta henne i alla provinser
uti detta riket sitt
anrätta vissa ordinarie poster
därmed en postordning stadgat och utgå låtit

Målet var —
mirabile dictu —
främst att lindra
bondens skyldighet med skjutsar
men var också att för första gången
sörja för en post för vanligt folk
(som hade råd)
Så som grevarna av Taxis
ganska länge gjort
för vinnings skull
på kontinenten

Oförtövat skulle genom natt och dag
oaktandes vad väder vara kunde
edsvuren bonde eller postiljon
när han hörde hornet blåsas
göra sig beredd anamma breven
och ha timmar två på varje mil att löpa
Den som längre tid tillbragte
skulle icke bara avsatt bliva
utan ock i åtta dar
med vatten och med bröd undfägnas

*

Genom öknars hetta hade män
färdats redan före Caesars tid med bud
Och »Posita statio equorum»
»post för byte till friska hästar»
hade blivit
bud som förde posten vidare

Så hade
länge blott för kejsare och kungar
stämmingar bland människor i riket
blivit kända genom män som färdats som kurirer
till fots från bergen i Parnassoskedjan
till häst från Teutoburgerheide
till sjöss ifrån Britannia
Och nåddes härskaren av en kurir med onda bud
då nådde den kuriren ofta döden

Man kan säga att det har
i våra dagar
blivit något lugnare att vara
postiljon

*

Redan 1646 kom sedan föreskrift:
— Till häst skall postiljonen färdas
i galopp och firsprång och fullt trav
Om ej
som det så vänligt heter
med påföljd av och hot
om fyra veckors fängelse

*

När isarna på Ålands hav
från Grisslehamn till Eckerö
ens för postbud
varken buro eller brusto
måste vägen norr om Bottenhavet nyttjas
Året 1649 krävde denna färd
ettthundratretton byten utav postiljoner
Omkring nio dagar
skall vi veta
alla vi som har så bråttom
tog en postsändning från Bohus
dåvarande Göteborg
till Mälardalen

*

Men

låt oss hejda postens vilda framfart
och ett ögonblick begrunda
vad som står i några brev från tiden innan
Sveriges postverk hunnit fylla hundra år
brev som en av Karl XII:s krigsmän skickat
major Jon Stålhammar vid Smålands Ryttare

Med viss förvåning lär vi känna genom dessa brev
som är skakande
som säger allt
i stället för en oförfärad krigare
en öm och trogen make
god familjefar
med sina hjärterötter fäst vid makan
fru Sofia Drake
och vid Salshult
deras gård och hem

Med breven följde någon gång presenter
»ett litet bylte med ett sidentyg»
till makan
och till barnen
»litet lapprispärlor samt en silversabel»
ett par byxor
skriver han
»som äro mig för trånga»
Slår på riktigt stort ibland
och ger Sofia
ring med diamanter
»Du skall bära den
Sofi
mig till hugkommelse
och veta:
han är tämmeligen dyr»

Han tackar

Jon

och sänder hälsningar
till Salshults gamle kyrkoherde
»som mig i böner till Vår Herre
ej försummar»

Fyrtisju år gammal skriver han från Polen
mitt under svenska härens stora framgångar:

»Du

min käraste vän

må säkert tro

att vi begynna tämmeligen tröttna nu vid detta kriget

och bliva vi helt gamla

Jag är nu intet mera grå

men både i mitt huvud och mitt skägg helt vit

Gud give att

ännu en gång

vi finge fred»

Om gården skriver han:

»Sofia

låt nu köra hem brav timmer

till vårt Änghult

och upptinga ock hos sockenmännen där omkring

att jag får spån nog till att täcka byggningen

som jag tänker sätta upp och hava min plaisir av

om Vår Herre vill

jag kommer hem»

Han kom ej hem

Majoren Stålhammar begrovs

i Rysslands jord

*

Teknik idé och vilja

Fram skall posten!

Till och med

som vid Paris 1871

med luftballong

som övervann belägring

Minns »Spirit of Saint Louis»

med sitt stora språng

som övervann Atlanten

Och nu är tiden utan tvivel inne

att något litet snabba upp befordringen

med satelliter

Mycket mera vore väl att säga
om posten fram till nu
om diligenserna med häst och bil
om postkupéerna på tågen
nattpostflyg
om bank och giro
och om operabiljetter till »Bohème»

Vi anar inte slutet –
om det bara inte kommer alltför hastigt –
men visst anar vi idag
i Jäders kyrka
hur han såg framåt
Axel Oxenstierna
denne statsman
och såg till
som en av få
och i decennier
att med vishet
världen styrdes